

Seakle Greijdanus, voorganger in het geloof

Door: M.R. Vermeer

Nu de serie overdenkingen in de rubriek 'Genade geneest' is afgelopen, zullen de komende periode op deze website een aantal Schriftoverdenkingen worden geplaatst van de hand van prof. dr. Seakle Greijdanus (1871-1948). Sommigen zullen bij het horen van de naam 'Greijdanus' wellicht denken aan de gereformeerde middelbare school die naar hem is vernoemd, misschien is ook bekend dat hij een 'voorman' was van de Vrijmaking van 1944. Maar wie was Greijdanus verder, en wat is zijn betekenis geweest voor kerk en theologie? We zullen kort stilstaan bij een aantal aspecten van de levensloop en het werk van Greijdanus.

Levensloop

Seakle Greijdanus werd in 1871 geboren in het Friese Arum (in de buurt van Harlingen), in een arbeidersgezin behorend tot de Hervormde Kerk. Het gezin waartoe hij behoorde werd in 1886 gereformeerd door mee te gaan met de Doleantie, de afscheidingsbeweging uit de vrijzinnige Hervormde Kerk onder de bekende Abraham Kuyper.

Greijdanus groeide op in een tijd van economische crisis en armoede: reeds op tienjarige leeftijd moest hij gaan werken, om uiteindelijk de kost te verdienen als schoenmakersknecht. Een hard arbeidersbestaan waaraan moeilijk was te ontsnappen! Toch legde hij een grote studiezijn en kerkelijke en theologische interesse aan de dag, waarop de plaatselijke predikanten hem aanraadden een goede opleiding te gaan volgen, een plan wat de kerken ook wilden financieren. Zo kwam hij op wat oudere leeftijd op het gymnasium terecht, om op 28-jarige leeftijd de theologische opleiding aan de Vrije Universiteit (de universiteit van Kuyper!) met de hoogste lof af te ronden.

Na de theologiestudie bleef een beroep aanvankelijk uit. Een tijd van onzekerheid en spanning, wat zwaar op zijn gemoed drukte, waar nog bij kwam dat zijn familie inmiddels naar Amerika was geëmigreerd, evenals zijn verloofde en haar familie. Ook hijzelf ging korte tijd naar Amerika, om vervolgens met zijn verloofde terug te keren naar Nederland voor een promotiestudie aan de Vrije Universiteit, een studie die hij in 1904 met de hoogste lof wist af te ronden. In dat jaar kreeg hij ook een beroep als predikant en kon hij eindelijk trouwen (zo ging dat in die dagen: eerst een beroep, daarna trouwen!).

Greijdanus viel weinig op als prediker - de indruk ontstaat dat hij wat 'saai' preekte. Hij maakte echter des te meer indruk door zijn studiezin, scherpe geest en heldere schrijftrant! In 1917 werd hij dan ook benoemd tot hoogleraar Nieuwe Testament aan de Theologische School te Kampen. Met grote ijver en discipline heeft hij de rest van zijn leven het hoogleraarschap uitgeoefend - iedere dag van zes uur 's ochtends tot ongeveer middernacht bezig met studeren en doceren.

In de kerkstrijd van de jaren '30 en '40 van de vorige eeuw stond hij aan de kant van prof. Schilder, tegenover synodale leringen zoals de 'veronderstelde wedergeboorte'. De laatste jaren van zijn leven waren niet gemakkelijk: zijn vrouw was in 1942 overleden en het huwelijk was kinderloos gebleven, waardoor het alleen-zijn hem des te meer drukte, en dan nog de kerkelijke strijd. In 1944 werd hij als hoogleraar door de synode geschorst.

Na de Vrijmaking van 1944 mocht hij, op hoge leeftijd, nog een aantal jaren dienen als hoogleraar aan de Theologisch Hogeschool van de vrijgemaakte kerken, om in 1948 in te gaan tot het feest van Zijn Heer.

Arbeidsterrein

Het arbeidsterrein van Greijdanus als hoogleraar betrof het Nieuwe Testament. Hij heeft commentaren geschreven op verscheidene boeken van het Nieuwe Testament, waarin hij minutieus de Griekse tekst is langsgegaan en heeft becommentarieerd. Commentaren die inmiddels wat gedateerd zijn, maar toch nog steeds bruikbaar materiaal bevatten.

Naast commentaren heeft Greijdanus ook boeken geschreven over de hermeneutiek (de regels voor de Schriftuitleg) en de canoniek (ontstaan, auteurschap, historische achtergrond etc. van de Bijbelboeken). Diepgravende

literatuur waarin Greijdanus pal stond voor het gezag van de Schrift als Gods Woord!

Toch was Greijdanus' aandacht niet beperkt tot het Nieuwe Testament en de exegese: hij heeft zich ook diepgaand beziggehouden met het gereformeerde kerkrecht. Daarbij legde hij – geheel in de lijn van de Doleantie – de nadruk op de *plaatselijke* kerk, en waarschuwde dan ook indringend voor het gevaar van kerkelijke hiërarchie. Bekend is zijn uitspraak over het gegeven dat geen enkele kerk (of vergadering van kerken) mag heersen over andere kerken: “En wat nu van de ene kerk in dezen geldt, dat geldt evenzeer van de andere, en van alle andere, en dus ook van alle tezamen. 10 x 0 en 20 x 0 is evenzeer 0 als 1 x 0!”

Voorganger in het geloof

Wat was nu typerend voor Greijdanus? Ik noem een tweetal zaken die mij opvielen.

In de eerste plaats een grote zelfstandigheid. Hoewel afkomstig uit de Doleantie, durfde hij reeds tijdens zijn studietijd kritisch te zijn op bepaalde opvattingen en denktrant van Abraham Kuyper (een gereformeerde ‘grootheid’ in die dagen!). Later stond hij pal voor het bestaansrecht van de Theologische School te Kampen (die door ‘dolerenden’ toch altijd lager werd aangeschreven dan de Vrije Universiteit).

Toen de synode van Assen 1926 ertoe overging om ds. Geelkerken te schorsen (vanwege afwijkende opvattingen over Genesis 1-3) keurde hij als één van de weinigen deze handelwijze *kerkrechtelijk* af.

Van zelfstandigheid getuigt ook zijn positie in de kerkstrijd van 1944 – hij diende bij de synode een rechtstreeks bezwaar in tegen door de synode van 1905 gedane uitspraken over leergeschillen (de zgn. ‘pacificatieformule’), uitspraken waarop zowel ‘bezwaarden’ als ‘synodalen’ zich beriepen. Greijdanus gaf gewoon eerlijk toe dat hij eerder geen wezenlijk probleem had gemaakt van deze ‘pacificatieformule’ en draaide niet om de zaak heen.

Een zelfstandige geest dus, die niet bang was om zijn overtuiging te uiten wanneer hij wist dat deze gegrond was op Schrift en belijdenis.

Ten tweede, wat ook opvalt is een diepe vroomheid (in de goede zin van het woord). In zijn binnenzak droeg hij altijd een zakbijbeltje, bij elke student die tentamen kwam doen sprak hij een eenvoudig gebed uit, en na afloop een dankzegging. Zijn werk deed hij in nauwgezette plichtsbetrachting: geen uur en geen minuut liet hij ongebruikt in de dienst van Christus Zijn Hoofd. En toen hij eens ziek werd en niet naar de kerk kon gaan, gaf hij aan zijn wijkpredikant bericht dat hij de volgende zondag 'wettig verhinderd was om, naar het vierde gebod, op te gaan met de gemeente van God tot de dienst van het Woord en de dienst van de gebeden'.

Duidelijk is dat Greijdanus met geheel zijn hart, ziel en verstand de Here zijn God heeft liefgehad; in diepe afhankelijkheid van Hem heeft hij zo 'in zijn tijd de raad van God gediend' (Hand. 13:36).

Bronnen:

- Diverse artikelen in *De Reformatie. Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven* (jaargang 35, nrs. 35 en 36, mei/juni 1948).
- Joh. de Haas, *Gedenkt uw voorgangers* (Haarlem: Uitgeverij Vijlbrief, 1989)
- G. Harinck (red.), *Leven en werk van prof. dr. Seakle Greijdanus* (Barneveld: Uitgeverij De Vuurbaak, 1998)

Gespreksdocument (1)

Door: J. Bos

In het tussentijdse rapport van het DGK-deputaatschap ACOBB over de contacten met de afgevaardigden van de GKN[1] staat een korte samenvatting van hetgeen op 7 mei 2019 tijdens de bijeenkomst van de volledige deputaatschappen aan de orde is geweest. Een van de twee agendapunten was de katholiciteit van de kerk.

Het verslag daarvan heeft als titel: *'De leer van de kerk (art. 27-29) NGB/ De katholiciteit van de kerk'* en luidt als volgt:

Uitgangspunt bij deze bespreking was het document over de katholiciteit van de kerk zoals opgesteld door ons deputaatschap. Vanuit de inhoudelijk bespreking werd duidelijk dat zij van harte konden instemmen met ons document en dat wij elkaar vonden in de belijdenis over de kerk zoals wij die gemeenschappelijk belijden in de artikelen 27 tot en met 29 van de NGB.

Het tweede gedeelte van de laatste zin is merkwaardig geformuleerd (*'... dat wij elkaar vonden in de belijdenis over de kerk zoals wij die gemeenschappelijk belijden ...'*, wat staat daar nu eigenlijk?). Duidelijk is in elk geval dat men elkaar 'gevonden' heeft, en dat het genoemde document daarbij zeer belangrijk was. Dit betreft een 'gespreksdocument' dat door het deputaatschap ACOBB was opgesteld ten behoeve van de gesprekken met de GKN over de katholiciteit van de kerk. Het is als bijlage opgenomen in het aanvullend rapport dat het deputaatschap ACOBB heeft ingediend bij de GS Lansingerland (Acta, pag. 216-218)[2].

Tijdens de vergadering van 7 april 2018 heeft de synode ingestemd met de inhoud van dit document (Acta, pag. 12): *Eveneens is er overeenstemming over de in het deputatenrapport verwoorde visie op de katholiciteit van de kerk.* Met andere woorden: de inhoud van het gespreksdocument, dat de visie van het deputaatschap bevat, is ook de visie van de DGK-synode op de katholiciteit. Over een inhoudelijke behandeling van dit stuk wordt echter niets vermeld in het verslag van de vergadering. We willen erop attenderen dat het document handelt over de leer van de kerk. Het mag dan een 'gespreksdocument' zijn, vanwege de instemming van de synode met de inhoud ervan is het in feite ook een (verkapte) leeruitspraak.

In verband daarmee kan de vraag kan worden gesteld, of het deputaatschap ACOBB wel volgens zijn instructie heeft gehandeld met het opstellen van het gespreksdocument. De katholiciteit was immers *door de GKN* op de agenda gezet.[3] Had er niet eerst op synodaal niveau inhoudelijk over dit onderwerp gesproken behoren te zijn, alvorens een visie te formuleren?[4]

Bij en naar aanleiding van enkele passages in dit gespreksdocument maken wij

ter overweging een aantal opmerkingen. In verband daarmee wijzen we er vooraf op dat de katholiciteit (hoe belangrijk ook) een van de *eigenschappen* van de kerk is, en niet een van de *kenmerken*. In de laatste drie afleveringen van de artikelenreeks '*Groeiende verandering*' hebben we laten zien dat de eigenschappen, met name de *katholiciteit*, door DGK boven de kenmerken worden gesteld.[5],[6],[7] We herhalen een citaat uit '*Het amen der kerk*' van ds. J. van Bruggen: '*De kenmerken der kerk zijn niet haar eigenschappen (...), waarin het eigenaardige van haar leven altijd slechts gebrekkig uitkomt, maar de normen, die God in de Schrift voor haar werkzaamheid heeft bekend gemaakt.*' (pag. 145)[8]

Gespreksdocument: *Art. 27 begint te spreken over één kerk. Maar in het slot van het artikel wordt in meervoud gesproken: er zijn over heel de wereld verbreide en verstrooide kerken.*

Art. 27 NGB spreekt echter nergens in het meervoud over de kerk, alles staat in het enkelvoud.[9] Dat er 'over heel de wereld verbreide en verstrooide kerken' zou staan, is een *conclusie* die getrokken wordt op basis van wat in de wereld wordt waargenomen. Deze conclusie kan op basis van de tekst echter niet worden getrokken, want er staat: '*... zij is is verbreid en verstrooid over heel de wereld.*' De gebruikte formulering doet te kort aan de eenheid van de kerk.

Gespreksdocument: *Echter er is geen tegenstelling tussen het enkelvoud van het begin en het meervoud van het slot van het artikel. Het geheim bestaat hierin, dat de ene katholieke kerk van Christus zichzelf presenteert in die vaak onooglijke plaatselijke gemeente (C. Timp, 61). Wij houden dan ook stellig vast aan de overtuiging dat het in de artikelen 28 en 29 NGB gaat over dezelfde kerk als in artikel 27 NGB.*

Inderdaad gaat het in de artikelen 27, 28 en 29 over dezelfde kerk. Het is echter wel van belang wat er dan over die kerk gezegd wordt.

Er wordt gesteld *dat de ene katholieke kerk zichzelf presenteert in 'die vaak onooglijke plaatselijke gemeente'*. In verband daarmee is het interessant te vermelden wat vanuit de GKN, in een andere context, over deze zaak is gezegd.

Dit is door het deputaatschap ACOBB in zijn aanvullend rapport opgeschreven, in het verslag van het gesprek dat op 2 december 2017 gehouden is met de GKN-afgevaardigden (Acta, pag. 209). Het betreft een citaat uit een gespreksdocument van de GKN: *We kunnen het zo zeggen dat de universele kerk tot openbaring komt in de plaatselijke kerk (ecclesia localis ecclesia universalis in loco est: de plaatselijke kerk is de universele kerk op een bepaalde plaats). Daardoor krijgt de plaatselijke kerk veel gewicht, want het (?!, jb) is niet minder dan de openbaring van de universele kerk zelf.*

De bewoordingen in deze citaten zijn verschillend, maar wat er staat heeft dezelfde achtergrond. Er wordt gesproken over de katholieke (universele) kerk die 'zichzelf presenteert' c.q. 'tot openbaring komt'. Dit is echter niet hetzelfde als 'zij is verbreed en verstrooid' en 'iedere plaats waar God haar gesteld heeft' (art. 28).[10] Door het gebruik van deze termen wordt een min of meer zelfstandig bestaan van 'de katholieke kerk als een bovenplaatselijk overkoepelend organisme' gesuggereerd, wat maar zo een afgezwakte variant zou kunnen zijn van de leer van de onzichtbare kerk.

Het merkwaardige is, dat in de GKN-tekst een latijnse tekst en de vertaling ervan worden genoemd, waarin het wél juist is weergegeven: *de plaatselijke kerk is de universele kerk op een bepaalde plaats*. In het gespreksdocument van DGK staat iets dergelijks: *In de vroegchristelijke kerk werd met de 'katholiciteit van de kerk' bedoeld: de ware kerk die tegelijk de universele kerk is, of de universele kerk, die tegelijk de ware kerk is.*

Had men zich daar nu maar aan gehouden. In plaats daarvan zijn de genoemde termen ertussen geschoven. Daardoor komt in de lucht te hangen, dat de (ware) plaatselijke kerk de katholieke kerk op een bepaalde plaats is.

[1]

https://gereformeerde-kerken-hersteld.nl/files/Deputatenrapport_ACOBB,_mei_2019.pdf

[2]

https://gereformeerde-kerken-hersteld.nl/files/2018_09_11_Pro_Acta_en_Acta_GS_Lansingerland.pdf

[3] Acta GS 18 maart 2017, pag. 15-16, <https://www.gereformeerdekerkennederland.nl/?ddownload=955>

[4] Zie ook: <https://semper-reformanda.nl/deputatocratie/>

[5] <https://semper-reformanda.nl/groeierende-verandering-4/>

[6] <https://semper-reformanda.nl/groeierende-verandering-5/>

[7] <https://semper-reformanda.nl/groeierende-verandering-6-slot/>

[8] Ds. J. van Bruggen, *Het amen der kerk; de Nederlandse Geloofsbelijdenis toegelicht*, Goes, Oosterbaan & Le Cointre N.V., 1964

[9] Dit geldt eveneens voor art. 28 en het grootste gedeelte van art. 29. (Alleen aan het slot van art. 29 staat in een ander verband een meervoud, nl. 'deze twee kerken', waarmee de ware en de valse kerk worden bedoeld.) In dit verband kan ook worden genoemd dat in art. 28 gesproken wordt over 'iedere plaats' (enkelvoud), en niet over 'alle plaatsen' (meervoud).

[10] Taalkundig staan deze termen in de *tegenwoordige tijd*: *presenteert*, tot openbaring *komt*. Dit houdt in dat de 'activiteit' nog bezig is: *bezig zijn met zich presenteren*, *bezig zijn met tot openbaring komen*. In art. 27 en 28 staat het echter in de *voltooid tegenwoordige tijd*: 'is *verbreid* en *verstrooid*' en: 'op iedere plaats waar God haar *gesteld heeft*'. Dit houdt in dat er sprake is van 'een los feit, een enkelvoudige gebeurtenis' (aldus <https://taaladvies.net>).